

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/saga>

ABD ve Birleşik Krallığın Kıbrıs Politikalarının Vazgeçilmezleri: Birleşik Krallık Egemen Üs Alanları

The Indispensables of the Cyprus Policies of the USA and UK :British Sovereign Base Areas

Yalçın ÖZKÜTÜK^{1,*}

¹Bağımsız Araştırmacı

Makale Bilgisi

Araştırma makalesi
Bařvuru: 21.12.2023
Düzeltilme: 27.02.2024
Kabul: 05.03.2024

Keywords

UK
USA
Cyprus
SBA

Anahtar Kelimeler

Birleşik Krallık
ABD
Kıbrıs
EÜA

Özet

Birleşik Krallık için 1878'den itibaren, sömürgeleri ile anakarası arasındaki deniz yolunun güvenliği, Orta Doğu'nun petrol zenginliğinin transferi ve Rusya'nın sıcak denizlere inmesinin engellenmesi amacıyla ileri karakol görevi yapan Kıbrıs, günümüzde de güncellenmiş benzer bir maksatla görevine devam etmektedir. Dolayısıyla Birleşik Krallık bahse konu tarihten bu yana Kıbrıs ile bir şekilde bağ kurmuş, Birleşik Krallığın doğal ve stratejik müttefiki Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ise bu bağa Soğuk Savaşın başlangıcında dahil olmuştur. Birleşik Krallık, 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'ne Adayı şeklen devretmek zorunda kalırken, bünyesinde Agrator ve Dikelya Üslerinin bulunduğu Egemen Üs Alanları (EÜA)'nın hariç tutulmasını sağlayarak bunlar üzerinde egemen bir yönetim kurmuştur.

Makalenin argümanı, Birleşik Krallık ve ABD'nin EÜA'dan hiçbir koşulda vazgeçmeyeceği, buralarda kalıcı oldukları ve paylaşmayacaklarına dairdir. Nitekim bu tespitin doğrulanmasına yönelik çok sayıda ve çok çeşitli veri mevcuttur. Vazgeçilmezliğin sebebi ise, bölgede ve civarında yapılan her tür harekâtın öncelikle istihbarat, müteakiben hava gücü ve ardından diğer destek faaliyetlerinin buralara istinaden etkin bir şekilde, en önemlisi olası bir ev sahibi ülke engeli dikkate alınmaksızın icra edilebilmesidir.

Abstract

Since 1878, Cyprus has been serving as an advanced outpost for the security of the sea route between the United Kingdom (UK) and its colonies, as well as for the transfer of the Middle East's oil wealth and preventing Russia from gaining access to warm seas. With an updated purpose, Cyprus continues its mission today. Therefore, UK has maintained a connection with Cyprus since the mentioned date, and the United States of America (USA), as a natural and strategic ally of The UK became involved in this connection at the beginning of the Cold War. While formally transferring the island to the Republic of Cyprus in 1960, The UK established sovereign control over the Sovereign Base Areas (SBAs), which include the Akrotiri and Dhekelia bases, excluding them from the transfer.

The argument of the article is that UK and USA will never abandon SBAs under any circumstances, and there is a wealth of diverse data confirming the permanence and non-sharing stance. The reason for indispensability is that any operation in the region and its vicinity can be efficiently and effectively carried out, prioritizing intelligence, followed by air power and other support activities, based on these facilities. Most importantly, this can be accomplished without the potential obstacle of a host country's interference.

* Yalçın ÖZKÜTÜK, yozkutuk@hotmail.com

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Coğrafi olarak Avrupa, Afrika ve Asya'nın bir parçası olan Ortadoğu'nun kesişim noktasında bulunan Kıbrıs'ta konuşlandırılmış EÜA sömürge döneminden günümüze yansıyan, küçük yüzölçümüne rağmen işlevi büyük olan, hiçbir devletin sınırları içinde yer almadığından "kontROLSÜZ bir kullanım özgürlüğü" sunan, "devlet" gibi bir olgudur. Bu esas üzerine inşa edilen makalenin temel amacı EÜA'nın Birleşik Krallık ve doğal-stratejik müttefiki ABD için "vazgeçilmez" olduğunu tarihi belgeler ve kamuoyuna yansıyan belgeler ışığında ortaya koymaktır. Konunun hassasiyeti sebebiyle sınırlı sayıda ve çeşitte dokümana ulaşılabilmesi, çalışmanın en önemli sınırlılığını oluşturmuştur. Literatürde pek fazla yer bulamayan konuya ilişkin, çok yönlü ve kapsamlı, aynı zamanda güncel gelişmeleri de içeren bir bakış açısı ile yaklaşılmış olmasının, makaleye bir özgünlük kazandırdığı, alana ise sınırlı da olsa bir katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Bahse konu amaç çerçevesinde çalışma yedi başlıktan oluşmaktadır. İlk iki başlıkta, Akdeniz'in ve Kıbrıs'ın kısaca önemini ortaya koymayı müteakip, Ada'nın Osmanlı egemenliğinden çıktığı tarihten 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu tarihe kadar yaşanan gelişmeler Birleşik Krallık odaklı olarak irdelenmiştir. EÜA'nın kuruluş sürecine ışık tutulan üçüncü başlık altında, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu esnasında EÜA'lara ilişkin yapılan pazarlıklar ve kurucu anlaşmalardaki yeri incelenmiştir. Dördüncü başlıkta EÜA, coğrafi konum, imkân-kabiliyet, personel vb. açılardan tanıtılmaya çalışılmış bununla bağlantılı olarak bir sonraki başlıkta, buraların ABD için önemi ve ABD varlığı vurgulanmaya gayret edilmiştir. Altıncı başlıkta, Birleşik Krallık ve ABD için EÜA'nın vazgeçilmez olduğu hususu, tarihsel süreçte öne çıkan birtakım siyasi gelişmelerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Son başlıkta bölgedeki güncel bir sorun olan Deniz Yetki Alanları Sorunu (DYAS) kapsamında EÜA'nın deniz sınırlarına ilişkin durumu, Birleşik Krallık'ın EÜA'nın kıta sahanlığına sahip olması hususunda mevcut yaklaşımı ve geleceğe yönelik olası yaklaşımı incelenerek ortaya konulmuştur.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Makalenin yöntemsel yaklaşımı, birincil ve ikincil bilgi kaynakların doküman analizi çerçevesinde incelenmesi ve resmî temsilcilerin söylemlerinin analiz edilmesi üzerine kuruludur. Bilgi kaynakları arasında yerli ve yabancı; basın açıklamaları, resmî beyanlar, resmî anlaşma metinleri, hükümet belgeleri, kitaplar, dergi makaleleri, gazete makaleleri ve haberleri, devlet ve diğer web sayfaları, konferans/seminer çalışma kağıtları, tez çalışmaları, düşünce kuruluşları raporları bulunmaktadır.

3. AKDENİZ'İN VE KIBRIS ADASININ ÖNEMİ

Soğuk Savaş döneminde yapılmış olmakla birlikte günümüzde de çok büyük oranda geçerliliğini koruyan en kapsayıcı Akdeniz tanımlaması, "Coğrafi bir birim olmasına rağmen siyasi veya stratejik bir bütünlüğü olmayan, Batı demokrasilerinin, komünist rejimlerin, bağlantısızların, zengin petrol

üreticileri ile fakir ve gelişmekte olan ülkelerin yan yana yaşadığı tek bölge” (Viglietta, 2011) şeklindedir. Günümüzdeki gelişmeleri dikkate alarak tanımlamanın sonuna ise “içerisindeki günümüz çatışma alanı Doğu Akdeniz” eklemesini yapmak mümkündür.

Avrupa, Asya, Afrika’yı birleştiren ve kapalı bir deniz görünümüne sahip olan Akdeniz’e değer katan unsurlar, konumları ve işlevleri sebebiyle kapıları ve bazı adalarıdır. Akdeniz’in kapıları Cebelitarık Boğazı, Süveyş Kanalı, Türk Boğazları, adaları ise Malta, Girit ve Kıbrıs’tır (Keser ve Akgün, 2015). Tarihi süreçte 1869’da açılan Süveyş Kanalı’nın, deniz ticaret rotalarını okyanuslardan Akdeniz’e yönlendirmesi, daha da önemlisi birtakım Batı Avrupa ülkelerinin sömürgelerinin bulunduğu Muson Asya’sı ile Batı Avrupa arasındaki en kısa deniz yolunu oluşturması, Kıbrıs’ın jeopolitik değerinin artışıdaki ivmelenme anı olmuştur (Akalın, 2011). Kıbrıs tarih boyunca uğruna mücadele edilen, günümüzde de sadece Doğu Akdeniz kıyıdaşlarının değil küresel güçler ABD, Avrupa Birliği (AB), Rusya Federasyonu (RF) ve Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)’nin doğrudan ve/veya vekilleri aracılığıyla, farklı sektörlerde ve boyutlarda mücadeleye devam ettiği, Akdeniz’in üçüncü, Doğu Akdeniz’in en büyük adasıdır. Doğu Akdeniz coğrafyasından geçerek dünya pazarlarına ulaşan Ortadoğu, Orta Asya ve Kafkasya çıkışlı başta enerji nakil hatları olmak üzere, her tür metanın taşındığı deniz ticaret yollarının kontrolü ile bölgeye yönelik olası bir askeri ve/veya insani harekâta avantaj ve genel olarak istihbarat elde etmek maksadıyla Kıbrıs’tan yararlanmak ve dolayısıyla Kıbrıs’a dair bir egemenlik biçimi oluşturmak konunun özüdür. Son yıllarda Doğu Akdeniz’de ve bu kapsamda adanın güneyinde keşfedilen doğal gaz rezervleri de Kıbrıs’ın değerini artıran bir diğer husus olmuştur (Keser ve Akgün, 2015). Halihazırda Adada; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), GKRY (Güney Kıbrıs Rum Yönetimi), Türkiye, Yunanistan, Birleşik Krallık, AB, Birleşmiş Milletler (BM) ile çeşitli üs ve tesisleri kullanan diğer ülkelerin (ABD, Fransa vb.) bayrakları gibi, çok sayıda bayrağın aynı anda dalgalanıyor olması Kıbrıs’ın önemine dair çarpıcı bir tespittir. (Keser ve Ak, 2020). Nitekim Kıbrıs’ın konumundan kaynaklı önemi “Karadaki bataklığa saplanmadan Ortadoğu’nun kontrolünü sağlayan mevki” (Yaşın, 2021), “İleri karakol” (Keser ve Ak, 2020), “Ortadoğu’nun anahtarı”, “Atlama taşı”, “Batmayan uçak gemisi” (Keser ve Akgün, 2015) gibi metaforlarla zihinlerde büyük oranda yer edinmiştir.

3.1 Birleşik Krallık Açısından Kıbrıs’ın Önemi ve Tarihçesi

Tarihsel olarak Birleşik Krallık için Kıbrıs’ın önemi, Akdeniz’deki Cebelitarık-Malta-Kıbrıs zincirinin en doğudaki baklası olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim batıdan doğuya doğru; 1704’te Cebelitarık’ı, 1836’da Malta’yı, Süveyş Kanalı’nın 1869’da açılmasını müteakip bahse konu zincire bir halka daha ekleme ihtiyacı sebebiyle 1878’de Kıbrıs’ı ve zinciri sağlamlaştırmak üzere 1882’de Mısır’ı ele geçiren Birleşik Krallık, bu şekilde Akdeniz’i kontrol edebileceği bir hat oluşturmuştur (Tamçelik, 2011).

Kıbrıs 1571-1878 yılları arasında fiilen 307 yıl Osmanlı İmparatorluğu hakimiyeti altında kalmıştır. 19. yüzyılda gücünü bir hayli kaybetmiş olan Osmanlı Devleti, dönemin büyük güçleri Rusya, Birleşik Krallık ve Fransa arasında denge politikası güderek varlığını devam ettirmeye çalışırken, bahse konu

güçler ise Osmanlı Devletini paylaşma mücadelesi içinde olmuştur. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşında Osmanlı Devleti'nin yenilgisi sonrasında taraflar arasında Berlin Anlaşması imzalanırken, ayrıca Birleşik Krallık ve Osmanlı Devleti arasında gizli bir anlaşma daha yapılmış, bu çerçevede Rus tehdidi sebebiyle Osmanlı Devletinin Birleşik Krallığa Kıbrıs'ı üs olarak vermesi, Rusya'nın işgal ettiği Osmanlı topraklarından çekilmesi durumunda Birleşik Krallığın da Kıbrıs'tan çekilmesi hususunda mutabık kalınmıştır. Oysa ki Birleşik Krallığın asıl hedefi, anakarası ile Muson Asya'sındaki sömürgeleri arasındaki ulaşımı kolaylaştıran Süveyş Kanalı'nı korumak maksadıyla kanala yakın bir mevkide üs elde etmek ve Rusya'nın Akdeniz'e inmesini engellemek idi. Böylece 1878'de Kıbrıs Birleşik Krallığa kiralanmış, Osmanlı Devleti Kasım 1914'te karşı safta I. Dünya Savaşı'na katılınca Birleşik Krallık adayı ilhak etmiştir (Sonyel, 1978). Osmanlı Devletinin paylaşılma planları çerçevesinde bahse konu güçlerin desteklediği ve 1820'lerden itibaren başlatılan "Adanın Rumlara ait olduğu ve Yunanistan'ın bir parçası olması gerektiği" tezinin bir sonucu olarak, Birleşik Krallık adanın kontrolünü 1878'de devralınca Ada'daki Rumlar tarafından, Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesine (enosis) izin verilmesi dillendirmeye başlanmış ancak bunu çıkarlarına uygun bulmayan Birleşik Krallık reddetmiştir (Ker-Lindsay, 2007). I. Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte, Türkiye Cumhuriyeti 1923 Lozan Anlaşması ile Adadaki Birleşik Krallık hakimiyetini resmen tanımış ve Mart 1925'te "Kıbrıs Kolonisi" Birleşik Krallığın sömürgeleri arasında yerini almıştır (Kurban, Ergün, Çümen ve Gül, 2020). Tüm bu süre zarfında enosis çağrılarını sürdüren Rumlar 1931'de koloni yönetimine karşı büyük bir ayaklanma gerçekleştirmiş, II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle geçici olarak enosis çabaları duraksamıştır (Ker-Lindsay, 2007).

Savaş sonrasında, uyguladığı savaş ekonomisi sebebiyle güç kaybına uğrayan Birleşik Krallığın enosis'e daha olumlu bir bakış açısı benimseyebileceği umudu boşa çıkmış, Birleşik Krallık "kendi kaderini tayin hakkı"na karşı çıkarak Adayı bırakmayı reddetmiştir. Değişen dünya dengeleri sebebiyle 1948'de Filistin'den ve 1954'den itibaren Süveyş'ten çekilmek zorunda kalan Birleşik Krallık, "Britanya Uluslar Topluluğu"nun devletleri ile ekonomik bağını sürdürürken Doğu Akdeniz'den geçen ulaşım hattının güvenliği sağlayabilmek, bölgedeki petrol esaslı çıkarlarını korumak ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tehdidini caydırmak için bölgedeki "son kale" (Hadjipavlis, 2015) durumundaki Kıbrıs'ı elde tutmaya karar vermiştir (Tamçelik, 2011). Ancak yeni hegemon ABD'nin yürüttüğü bölge politikaları sebebiyle, 1955'den itibaren bağımsız bir Kıbrıs politikası yürütemeyeceğini anlayan Birleşik Krallık, önce "kendi kendini yönetim" ardından "kendi kaderini tayin hakkı"ni benimsemek zorunda kalmıştır. Bahse konu politika değişikliği "ada üzerinde egemenlikte ısrar etmeyerek, üs ile yetinme" politikası olarak şekillenmeye başlamıştır. (Tamçelik, 2011; İrkıçatal, 2012). Birleşik Krallık, sorunu görüşmek üzere 1956'da Londra'ya davet ettiği Türkiye ve Yunanistan'a Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki çıkarları açısından Kıbrıs'ın önemini ortaya koymayı müteakip, "Adadaki üslerin hiçbir şekilde tartışma konusu yapılamayacağı"ni belirtmiştir (Dikerdem, 1977). Bu süreçte Adada artan şiddetin de etkisiyle soruna çeşitli çözüm önerileri gündeme gelmiş, Birleşik Krallık çıkarlarını koruyabilmek adına Kıbrıs'a "sınırlı bağımsızlık" verilmesi çözümünü desteklemek zorunda kalmıştır.

1957 yılına gelindiğinde, Soğuk Savaş dengesi içerisinde Birleşik Krallığın savunması nükleer caydırıcılığın öne çıktığı, dolayısıyla asker sayısının azaltıldığı bir sisteme dayandırılmıştı. Birleşik Krallığın Kıbrıs'taki askeri varlığı azalacağından üs olarak Adanın tamamına gereksinimi ortadan kalkmış, onun yerine Adada nükleer silah bulundurabileceği birkaç üssün varlığı yeterli duruma gelmiştir (Tamçelik, 2011; Irkışatal, 2012).

Yukarıda belirtilen etkenlerin toplamının bir sonucu olarak, 1958'de Birleşik Krallık Ada'dan çekilmeye karar vermiştir. Fakat bu kararın hayata geçirilebilmesi için, Türkiye ve Yunanistan'ın Kıbrıs'ın geleceğine dair uzlaşma içinde olmaları gerekmektedir. Bu gerçekleştiği takdirde Ada istikrara kavuşacak, dolayısıyla NATO'nun güney doğu kanadı güçlenmiş olacak ve Birleşik Krallığın Adadaki askeri varlığının güvenliği sağlanmış olacaktır (Irkışatal, 2012). 1958'in sonlarında, her ikisi de NATO üyesi olan Yunanistan ve Türkiye'nin "Kıbrıs Sorunu"ndan ötürü çatışma olasılığının bulunması sebebiyle ABD'nin bahse konu iki müttefiğine anlaşmaları yönünde baskısını artırması ve Birleşik Krallığın Adayı bir an önce terk etme isteği gelişmelere yön vermiştir (Ker-Lindsay, 2007). Türkiye ve Yunanistan doğrudan ikili temaslara başlamış ve 11 Şubat 1959'da Zürih'te yapılan toplantıda iki ülkenin mutabık kaldığı bir çözüme ulaşılmış, 19 Şubat 1959'da Londra'da ise Birleşik Krallık, Türkiye, Yunanistan ve Adadaki iki toplumun temsilcilerinin mutabakatıyla "Kıbrıs Cumhuriyeti"nin kurulmasına karar verilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş tarihi ve ilgili üç anlaşma olan Garanti Anlaşması, İttifak Anlaşması ve Kuruluş Anlaşmasının yürürlüğe giriş tarihi 16 Ağustos 1960'tur. Garanti Anlaşması, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünün ve anayasal düzenin ihlali durumunda bahse konu devletlerin garantör güçler olarak, birlikte veya mümkün değilse tek taraflı olarak müdahale etme yetkisine sahip olduğunu ortaya koyan anlaşmadır ("Garanti Anlaşması", 2023). İttifak Anlaşması, Adada Türkiye'nin 650 ve Yunanistan'ın 950 asker bulundurmasını öngörmüştür ("İttifak Anlaşması", 2023). Kuruluş Anlaşması ise, Birleşik Krallığın Adada iki üs ve kullana geldiği istihbarat birimleri üzerinde egemenlik sahibi olmasını sağlamıştır ("Treaty Concerning The Establishment of The Republic of Cyprus", 2023). Kıbrıs sınırlı bir bağımsızlığa kavuşarak görünürde sömürge olmaktan kurtulmuş, ancak özünde üsler sayesinde Adadaki Birleşik Krallık hakimiyeti sadece şekil değiştirmiştir. Birleşik Krallığın iki üssü ve istihbarat birimleriyle, istikrarsız bir bölge olan Orta Doğu'ya yakın ve burayı kontrol edebilir bir konumda olması, ABD, Birleşik Krallık ve NATO üçlüsü için en uygun durum olmuştur. (Tamçelik, 2011).

4. EGEMEN ÜS ALANLARI

Yabancı topraklarda askeri varlık, Antik Çağ'dan beri var olan bir olgudur. Her güç, çıkarlarını ve insanlarını korumak amacıyla sömürgelerinin topraklarına askerler yerleştirmiştir. Üsler farklı biçimler ve türlerde bulunur. Bunlar; BM kararları, ikili savunma anlaşmaları, bölgesel güvenlik anlaşmaları, savaş sonrası barış anlaşmaları, ortak kullanım anlaşmaları, kiralama gibi farklı durumlara istinat ettirebilir. Bu durumlar haricinde özel durumlarla da karşılaşmak mümkündür. Nitekim Kıbrıs'taki Birleşik Krallık üsleri olan Dikelya ve Agrator özel bir durumun örnekleridir ve hukuken "sui generis-

kendi türünde” olarak nitelendirilir. Birleşik Krallığın yönlendirmesiyle dünya kamuoyu bu üsleri; “British Military Bases in Cyprus (BMBC)-Kıbrıs’taki Britanya Askeri Üsleri”, daha yaygın ve kısa ifadeyle “Sovereign Base Areas (SBAs)-Egemen Üs Alanları (EÜA)” şeklinde isimlendirmektedir. EÜA tanımı ise "Birleşik Krallığın sadece askeri ve savunma amaçları için koruduğu, 1960 Anlaşmaları tarafından tanımlanan ve bu anlaşmaların içerdiği sınırlamalar ve açıklamalarla birlikte gelen, dağılmış egemen hakları bütünleştiren topraklar" şeklinde yapılabilir (Theodoulou, 2018). Gerek kısaltılmış isimlendirmede gerekse tanımdaki kilit kelime “egemen” kelimesidir. Çünkü Birleşik Krallık bahse konu üslere ilişkin gelecekte bir sorun yaşamadan bunları kalıcı bir şekilde kullanmak için, ilgili devlet ile yapacağı anlaşmalar ile değil, “egemenlik” aracılığıyla buralara sahip olmayı hedeflemiş ve başarmıştır (Tamçelik, 2011).

Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulmasına karar verilme tarihi Şubat 1959 olmasına rağmen ilanı ve anlaşmaların yürürlüğe girmesi Ağustos 1960’tır. İki olay arasındaki yaklaşık 17 aylık süre zarfında EÜA’nın kapsayacağı alanın büyüklüğüne ve EÜA karşılığında Birleşik Krallığın Kıbrıs Cumhuriyeti’ne yapacağı ödemenin miktarına ilişkin taraflar arasında yaşanan anlaşmazlık, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kuruluş tarihini geciktirmiştir. Görüşmeler esnasında Rum tarafının lideri Başpiskopos Makarios, EÜA’nın toprak büyüklüğünün önce 140 mil², ardından 120 mil² olması yönündeki Birleşik Krallık teklifine karşı çıkarak, en fazla 30 mil² veya 40 mil² olması gerektiği konusunda direnmiştir. Türk tarafı 100 mil² teklifini getirdiğinde Birleşik Krallık bunu kabul etmiş, Makarios da bu teklifi kabul etmekle birlikte destekçilerine “100 mil² dahi değil” diyerek durumu daha kolay kabullendirebilmek için 99 mil² önerisinde ısrarcı olmuş ve bunu kabul ettirmiştir. 1 mil² fark, eski sömürgeci gücün aşırı taleplerine karşı, yerel "egemenlik" ve "bağımsızlık" iddiasının simgesi olmuştur. Sonuçta EÜA’nın, Kıbrıs Cumhuriyeti topraklarının %2.76’sına denk gelecek şekilde 99 mil² olmasında ve beşer yıllık dönemler için Birleşik Krallığın Kıbrıs Cumhuriyeti’ne ödeme yapmasında mutabık kalınmıştır. Dolayısıyla Birleşik Krallık için EÜA’nın, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulup kurulmamasından daha önemli olduğu görülmüştür (Constantinou and Richmond, 2005; Tamçelik, 2011). Aynı süreçte Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan ve gizlilik taşıyan “Centilmenler Anlaşması”, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin NATO üyesi olmasını öngörmüştür. Anlaşma gizli kalmamış, ABD ve NATO’nun Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Batı ile olan bağlarının artırılması arzusuna rağmen, Birleşik Krallık bu üyeliğe karşı çıkmıştır. EÜA’da tek ve tam egemen olmak isteyen Birleşik Krallık, Kıbrıs Cumhuriyeti NATO üyesi olursa Kıbrıslı Türklerin ve Rumların bir şekilde EÜA’ya müdahil olacağını değerlendirerek üyelik yolunu kapatmak maksadıyla talep edildiği takdirde NATO’nun bölgedeki sorumluluğunun Birleşik Krallık tarafından yerine getirilebileceği taahhüdünde bulunmuştur (Tamçelik, 2011).

Kıbrıs Cumhuriyeti’nin anayasası ve bahse konu anlaşmalar 22 adet ekte toplanmıştır. Normalde anayasanın en başta ve devamında eklerin olması gerekirken, burada anayasaya atfedilmesi gereken önem ve ayrıcalıklar EÜA’ya verilmiştir. EÜA’yı konu edinen Kuruluş Anlaşmasının ana hatları Ek-A’da yer almış, EÜA’nın kalıcılığı garanti altına alındıktan sonra anayasa kendisine ancak Ek-D’de yer bulabilmiştir (Keser ve Ak, 2020). Ek-A’da yer alması istenmeyen kritik ve detaylı hususlar teknik bir

dille hazırlanarak diğer eklere yayılmıştır (Stergiou, 2015). Bahse konu anlaşmada EÜA haricinde, Birleşik Krallık tarafından Adanın muhtelif bölgelerindeki, bazı mahallerin kısıntı veya müdahale olmaksızın kullanılmaya devam edileceği, daha küçük bazı mahallerin ise gerek duyulması halinde kullanılabilmesine dair hükümler yer almıştır. Bahse konu mahallerdeki mevcut imkân ve kabiliyetler belirtilmeden sadece konum verilmiştir. Bu çerçevede kısıtlama olmadan kullanılacak mahaller; “Limasol Limanında, Troodos'da, Olimpus Dağında, Zyyi'nin (Terazi) Kuzeyinde ve Batısında, Kiti Burnunda (Doğan Burnu), Greco Burnunda (Poyraz Burnu), Yayla Dağında, Heraklis'de, Magosa Limanında, Lefkoşa Hava Meydanında” şeklinde belirtilmiştir. Gerek duyulması halinde kullanılacak mahaller olarak ise genelde ismen belirtilen mahallere ulaşım, su sağlanması vb. destek maksatlı ve/veya daha dar maksat ve kapsamlı yerler ile silahlı kuvvetlere ve kolluk gücüne yönelik karada ve denizde atış sahaları, eğitim sahaları olarak listelenmiştir (Millet Meclisi Kanun Tasarısı, Sayı: 387, (25. 12. 1961), 35-36). Bahse konu eklerde Birleşik Krallığın öncelikle; EÜA'yı yalnızca askeri amaçlarla kullanacağı, EÜA'da geçici amaçlar dışında yeni yerleşim yerleri kurmayacağı, EÜA'dan geri çekilme kararı alması halinde bunların ve diğer askeri tesislerin egemenliğinin, herhangi bir ödeme yapılmaksızın Kıbrıs Cumhuriyeti'ne bırakacağı yer almaktadır. Aynı zamanda Birleşik Krallığın; Kıbrıs Cumhuriyeti ile işbirliği yapacağı, EÜA ile Kıbrıs Cumhuriyeti arasında gümrük noktaları veya diğer sınır engelleri oluşturmayacağı, askeri gereksinimlerle bağlantılı olmadıkça sivil ticaret veya endüstri işletmeleri kurmayacağı veya izin vermeyeceği, adanın ekonomik, ticari veya endüstriyel birlik ve yaşamını bozmayacağı, sivil limanlar veya havaalanları kurmayacağı, askeri amaçlar dışında özel mülkiyete el koymayacağı, el koyduğunda ise adil tazminat ödeyeceği hususları mevcuttur. Ayrıca Birleşik Krallığın, EÜA sınırları içinde yaşayan Kıbrıslı nüfusa olanaklar ölçüsünde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yasaları ile paralellik içeren yasaları uygulayacağı, anılan nüfusun ve EÜA'da çalışan insanların çıkarlarını koruyacağı gibi hususlarda sınırlamalar olmakla birlikte, bunlar haricindeki çok daha fazla sayıdaki hususta Birleşik Krallığa haklar tanınmıştır (Stergiou, 2015; Theodoulou, 2018). Birleşik Krallığın elde ettiği haklar EÜA'nın ve kullanılan mahallerin ötesinde, Kıbrıs'ın hemen hemen her yerinde, barış ve savaş zamanında oldukça geniştir. Bu hakları kullanmak için Kıbrıs Cumhuriyeti yetkililerine “bilgi vermek” yeterli olmaktadır. (Constantinou and Richmond, 2005; Tamçelik, 2011). Özellikle Birleşik Krallık askeri varlığının; kara, deniz ve hava birliklerini, araçlarını, teçhizatını, cephanesini herhangi bir izne tabi olmaksızın Kıbrıs Cumhuriyeti'nin herhangi bir limanını, havaalanını, yolunu ve başka olanaklarını kullanarak EÜA'ya veya iki üs arasında intikal ettirme, hava araçlarının Kıbrıs Cumhuriyeti hava sahasını, deniz araçlarının limanları serbestçe kullanma, EÜA'da ve kullanım hakkı olan mahallerde yeni elektronik sistemleri, iletişim sistemleri kurma, işletme ve yayım yapma hakkı bulunmaktadır (Atun, 2017). Kuruluş Anlaşmasına istinaden EÜA, Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki sistemden bağımsız olarak kendi yasal ve yargı sistemine sahiptir. EÜA yöneticisine, bahse konu alanlarda barışın, düzenin ve iyi bir yönetimin sağlanması için yasa çıkarma yetkisi verilmektedir. EÜA sınırları içinde ikâmet eden Kıbrıs vatandaşları haricinde diğer vatandaşların da EÜA topraklarındaki köylere erişimi serbest olmakla birlikte, belirli güvenlik nedenleri ile kısıtlama durumları olabilmektedir

(Stergiou, 2015). EÜA sınırları içindeki Dikelya Elektrik Santrali Kıbrıs Cumhuriyeti'ne ait olmasına rağmen, bahse konu santral bir sebeple çalışmadığı takdirde EÜA'ya elektrik sağlamak amacıyla Birleşik Krallık yetkililerin gerekli tedbirleri alma hakkı mevcuttur (Millet Meclisi Kanun Tasarısı, Sayı: 387, (25. 12. 1961), 27).

Birleşik Krallığın EÜA'ya ilişkin nihai hedefi doğrultusunda kuruluş anlaşmasının getirdiği yükümlülük ve haklar bir bütün olarak ele alındığında, Birleşik Krallığın ciddi bir sorumluluk yüklenmeden Doğu Akdeniz'in ortasında stratejik seviyede önemli iki üsse ve istihbarat birimlerine sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. Ayrıca EÜA'nın varlığının ve yasal statüsünün bahse konu anlaşmaların ayrılmaz bir parçası olduğunun ve bu duruma istinaden ilgili tüm müzakerelerde, yazışmalarda vb. platformlarda, hem Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran anlaşmaların, hem de taraflar arasında anlaşmaların oluşturduğu dengenin sürdürülmesinin öncelikli koşul olarak yer aldığı tespit önem arz etmektedir (Tamçelik, 2011).

4.1 EÜA'nın Tanıtımı

1954'den itibaren oluşturulmaya başlanılan EÜA, Limasol'un batısında bulunan ve "Batı Egemen Üs Alanı (BEÜA)-Western Sovereign Base Area" olarak adlandırılan, Agrator Üssü'nü de içeren alan ile Larnaka'nın doğusunda bulunan ve "Doğu Egemen Üs Alanı (DEÜA)-Eastern Sovereign Base Area" olarak tanımlanan, Dikelya Üssü'nü de içeren alandan oluşmaktadır. Kıyı uzunluğu 56.3 km olan BEÜA tamamen GKRY toprakları ile çevriliyken, kıyı uzunluğu 27.5 km olan DEÜA, doğusunda GKRY toprakları ve BM Tampon Bölgesi, batısında GKRY toprakları ve kuzeyinde KKTC toprakları ile çevrilidir (Dodds, Jensen and Constantinou, 2015; Balyemez, 2021). (Harita 1).

Şekil 1: EÜA Haritası

(Ağrotur ve Dikelya, 2023)

EÜA, koloni değildir ancak bağımsız da değildir. Birleşik Krallık Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak "devlet" gibi yönetilen yani sınırları, yasası, mahkemesi, kolluk gücü bulunan egemen bir Birleşik Krallık yönetimidir ve bu sebeple BM'ye raporlama yapmayan, kendine özgü bir yapıdır (Theodoulou, 2018; Keser ve Ak, 2020). ABD dış istihbarat teşkilatı CIA'nın "World Fact Book" sayfasında bahse konu üsler "devlet" kategorisinde ayrı ayrı devletler ve bayrakları Birleşik Krallık bayrağı olarak gösterilmekte, "Birleşik Krallığın deniz aşırı topraklarının özel bir biçimi" şeklinde tarif edilmektedir. EÜA'nın idari merkezi, BEÜA sınırları içerisindeki Episkopi (Yalova) Kantonudur ve EÜA'nın yıllık bütçesi yaklaşık 10 milyon sterlidir. Devlet Başkanı, 8 Eylül 2022'den itibaren Kral Charles III, Hükümet Başkanı (EÜA Yöneticisi) ve aynı zamanda "Kıbrıs Britanya Kuvvetleri-Britain Forces in Cyprus (BFC)" Komutanı, 1 Eylül 2022'den itibaren Hava Tümgeneral Peter Jm Squires'dir. EÜA'da, 2020 yılı verilerine göre 11.000 GKRY vatandaşı, 7.195 Birleşik Krallık askeri, hizmet personeli ve aileleri olmak üzere yaklaşık 18.195 kişi yaşamaktadır. Birleşik Krallık personeli EÜA sınırlarının içerisindeki tel örgü ile çevrili alanda yaşarken, GKRY vatandaşları ise tel örgünün dışında yaşamakta, bir kısmı EÜA içindeki hizmet birimlerinde çalışmaktadır ("Dhekelia", 2023; "Akratori", 2023; Dodds vd., 2015).

124 km² (yaklaşık 48 mil²) yüzölçümüne sahip BEÜA, Kraliyet Hava Kuvvetleri (Royal Air Forces/RAF) Agrator Üssü'nün yanı sıra Tuz Gölü bölgesinde antenleri yer alan istihbarat birimine, Episkopi İdari Merkezi ile karargâhına ve 12 köye ev sahipliği yapmaktadır. Birleşik Krallığın sınırları dışındaki en büyük hava üssü olan Agrator'da, Birleşik Krallık uçakları ile birlikte ABD'nin yüksek irtifa keşif görevleri icra eden U-2 uçaklarından oluşan filosu da konuşludur. 131 km² (yaklaşık 50.8 mil²) yüzölçümüne sahip DEÜA; 1 piyade taburu, 1 istihkâm bölüğü ile çeşitli lojistik birimlerin konuşlu olduğu Dikelya Üssü'nün yanı sıra, üsse karayolu bağlantısı olan Magosa yakınlarındaki Aya Nikola istihbarat birimine (Müşterek Muhabere Servis Birliği - Joint Service Signal Unit (JSSU)), BM Tampon Bölgesine yakın bir mevkide, yedek hava meydanı olarak nitelenebilecek Kingsfield Hava Meydanına, GKRY'ye ait Dikelya Elektirik Santraline ve 12 köye ev sahipliği yapmaktadır. Her iki üssün sınırları içinde, Birleşik Krallık personelinin ihtiyacı olan ve yaşamlarını kolaylaştıran birçok sosyal tesis/birim bulunmaktadır (Keser, 2014; "British forces overseas posting: Dhekelia", 2013; "British Forces overseas posting: RAF Akrotiri", 2013; "Abandoned Forgotten & Little Known Airfields in Europe", 2014). (Harita 2 ve 3)

Şekil 2: BEÜA Haritası

(Episkopi Cantonment, 2023)

Şekil 3: DEÜA Haritası

(Ağrotur ve Dikelya, 2023)

JSUU bağlısı olarak Aya Nikola'ya yaklaşık 100 mil mesafedeki Trodos Dağları'ndaki Aygio Nikola mevkiinde, Trodos istihbarat birimi bulunmaktadır. İstasyonun antenleri ise Trodos Dağlarının en yüksek noktası olan Olimpos Tepesine yerleştirilmiştir (“British forces overseas posting: Troodos”, 2013). Ada'daki diğer istihbarat birimleri (Agrator ve Aya Nikola) ile bağlantısı olan Trodos istihbarat birimi, uluslararası haberleşmenin takibini yapan ABD'nin “Küresel Gözetim Ağı” olan “Echelon” sisteminin bileşenidir. Bahse konu birim klasik görevlerinin yanı sıra, Soğuk Savaş zamanında SSCB'nin, günümüzde ise RF'nin nükleer füze denemelerini ve İran'ın nükleer silah geliştirme çalışmalarını izlemekte, olası bir nükleer saldırı için erken uyarı görevi yapmaktadır. Çünkü bölgedeki ABD radar sistemleri; Orta Doğu, RF veya Batı Asya'dan atılan bir füzeyi yüksek irtifalarda tespit edebilirken, Kıbrıs'ın konumu sebebiyle Trodos Dağındaki radar sistemi, füzeyi atıldığı andan veya kısa bir süre sonrasında itibaren takip edebilmektedir (Mamalı, 2014; Keser, 2019). Bunların yanı sıra

Akdeniz'den geçen deniz altı fiber optik internet kabloları Kıbrıs'ın önemini artıran bir diğer faktördür. İnternet iletişimi maksadıyla deniz dibinde uzanan fiber optik kablolar, Ortadoğu, Akdeniz ve Avrasya coğrafyasını birbirine bağlayan hatlardır. Bahse konu kablolar deniz altından çıkarak Kıbrıs'ta bir ara istasyona bağlanmakta müteakiben tekrar deniz altına inerek son varış noktasına doğru yol almaktadır. Kıbrıs'taki ara istasyon ise Aya Nikola istihbarat birimidir (Keser, 2019). Ayrıca, BEÜA'da Zevgari burnuna uzanan deniz altı sensör ve fiber optik kabloları ile bağlantılı olarak 2017'den beri büyük bir iletişim bina kompleksi inşaatının devam ettiği, bahse konu kompleksin tamamlanmayı müteakip öncelikle ABD Donanması tarafından kullanılacağına dair bilgiler de mevcuttur ("ABD ve İngiltere, Kıbrıs'taki üslerden dünyayı izliyor", 2023).

Dünyanın farklı noktalarındaki üslerinin tehditlere daha hızlı reaksiyon verebilecek imkân ve kabiliyette olmasını hedefleyen Birleşik Krallık, Kıbrıs'taki EÜA için de geliştirme/iyileştirme projeleri mevcuttur. Kamuoyuna yansıdığı kadarıyla bahse konu projeler arasında; mevcut yapıların iyileştirilmesi, okul, yönetim birimleri vb. yeni binaların inşa edilmesi, Agrator üssündekine benzer çok uzun menzilli bir anten sisteminin Dikelya üssüne de konuşlandırılması, Olimpos Tepesinde konuşlu anten sisteminde geliştirme yapılması yer almaktadır (Stelya, 2021; "Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri'ne dev yatırım", 2021).

4.2 EÜA'da ABD Varlığı

ABD'nin Kıbrıs'a olan ilgisi 1950'lerden itibaren, CIA tarafından işletilen dinleme/izleme istasyonlarının icra ettiği faaliyetlerle başlamıştır (Güger, 2021). ABD'nin 1953'den itibaren Kıbrıs'ta faaliyete geçen istihbarat birimleri; Lefkoşa'da Amerikan Ulusal Telsiz Birimi, Karava Yabancı Yayın Bilgi Servisi (Foreign Broadcasting Information Service(FBIS)) ve Limasol-Polemedya'daki Yakın Doğu Arap Yayın Birimidir (Balyemez, 2021).

ABD, EÜA'yı aktif bir şekilde kullanmış ancak bu gerçek Atlantik'in her iki yakasında da sınırlı bir şekilde kamuoyuyla paylaşılmıştır. Birleşik Krallık, Orta Doğu'da barışı koruma faaliyetlerini destekleyen bir hava keşfi ve istihbarat harekâtının başlatıldığı 1974'ten bu yana Agrator Üssü'nde ABD'ye ait U-2 uçaklarından oluşan bir filonun konuşlu olduğunu açıklamakta, başka bir ABD varlığından bahsetmemektedir. Nitekim ABD'nin bahse konu filoda görevli personeli için mevcut 8 adet tesisi yıkarak yerine yeni bir yatakhane kompleksi inşa etmekte olduğuna ve 2024 yılına kadar filodaki personel mevcudunu 15'i subay olmak üzere 129'a çıkarmayı planladığına dair güncel bilgiler mevcuttur. Ayrıca Birleşik Krallık Savunma Bakanlığı'nın 2022'de parlamento ile yaptığı bir yazışmada "EÜA'da mevcut veya gelecekteki operasyonel faaliyetlere katılan ABD personelinin sayısının, harekât ve güvenlik sebepleriyle açıklanmaması önerilmektedir" ifadeleri yer almıştır. Birleşik Krallık haricinde EÜA'da kalıcı olarak konuşlanan tek ülke olan ABD'nin muharip hava unsurlarının EÜA'yı kullanım durumu ise net değildir (Kennard, 2023a).

Birleşik Krallığın ve ABD'nin, Adadaki ABD varlığına dair gizlilik uygulamasına ve 1960 Anlaşmalarına göre EÜA'da sadece Birleşik Krallık personelinin görev yapacağı hükmü yer almasına rağmen, 2013'de sızdırılan Wikileaks belgelerine göre Kıbrıs'taki Birleşik Krallığın kullanımında olan

istihbarat birimlerinde kayda değer bir ABD varlığı bulunmakta ve finansmanı da içerek şekilde bu birimlerde ortaklaşa bir işletim ve kullanım söz konusudur. Birleşik Krallığın en büyük istihbarat teşkilatı "Government Communications Headquarters (GCHQ)'nun çok gizli bir belgesinde, "Kıbrıs, çok çeşitli Birleşik Krallık ve ABD istihbarat birimlerine ev sahipliği yapmakta, ABD ile olan ortaklığımız sürdürülmeye ve güçlendirilmeye devam edilmektedir. GCHQ'nun Kıbrıs'taki istihbarat birimleri, ABD tarafından UKUSA'ya büyük katkı sağlayan önemli varlıklar olarak kabul edilmektedir." ifadesi yer almaktadır (Kennard, 2023a). UKUSA (United Kingdom-United States of America), Birleşik Krallık ile ABD arasında 1946'da imzalanan, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın ise Common Wealth kapsamında iştirak ettiği istihbarat paylaşımı ve işbirliği anlaşmasıdır. İstihbarat paylaşımında koordinatör GCHQ'dur, çünkü elde edilen istihbarat verilerinin çok büyük bir bölümü dünyada en çok çatışmanın yaşandığı bölgelerin (Ortadoğu, Doğu Akdeniz, Kuzey Afrika, Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya) ortasında bulunan Kıbrıs'taki istihbarat birimlerinden sağlanmaktadır. ABD'nin elde ettiği istihbaratı bahse konu çatışma bölgelerindeki doğal-stratejik müttefiki İsrail ile de paylaşıyor olabileceği dikkate alınırsa bahse konu istihbarat birimlerinin önemi daha da artmaktadır. Nitekim 1973'te yaşanan ekonomik krizi gerekçe gösteren Birleşik Krallık EÜA'yı terk etme emaresi gösterince, Adadaki istihbarat birimlerden en fazla yararlanan ABD buna karşı çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde bahse konu birimlere ihtiyacın kalmadığı yönünde bir yaklaşım gelişirken, yenedünya düzeninde ihtiyacın daha çok arttığı görülmüştür. Bahse konu Wikileaks belgeleri ABD'nin, Doğu Akdeniz bölgesinin kökten dinciliğe doğru kayması ve bölgede RF deniz kuvvetleri unsurlarının sayısındaki artış sebebiyle çıkarlarının tehlikeye girme olasılığının arttığına ve bundan ötürü Kıbrıs'taki EÜA'nın ve istihbarat birimlerinin daha değerli hale geldiğine inandığını göstermektedir (Stergiou, 2015; Güvenç, 2020; Kennard, 2023b).

Özetle ABD ve Birleşik Krallık'ın, Kıbrıs'taki istihbarat birimleri sayesinde çok geniş bir coğrafyaya yönelik çok kapsamlı bir istihbarat elde etme ve müteakiben Agrator Üssü'nden de yararlanarak hava harekâtı icra etme yeteneğine sahip olduğunu, dolayısıyla bu imkân ve kabiliyeti kaybetmemek aksine geliştirmek için sıkı bir işbirliği içerisinde olduklarını ve olacaklarını ifade etmek mümkündür. Nitekim, 7 Ekim 2023'de başlayan ve makalenin kaleme alındığı tarihte devam eden Gazze'deki İsrail-Hamas Savaşı'nda, 13-26 Ekim 2023 tarihleri arasında Agrator Üssü'nden her gün kalkan Birleşik Krallık askeri nakliye uçakları (çoğunlukla C-17A Globemaster III ve A400M Atlas C1 uçakları) İsrail'in başkenti Tel Aviv'e 33 uçuş gerçekleştirmiştir ("İsrail-Hamas Savaşı", 2023). Dünya kamuoyunun ve bölge devletlerinin çoğunluğunun İsrail'e tepki gösterdiği bu süreçte, BEÜA'daki Agrator Üssü Birleşik Krallığa ait olmamış olsaydı, Birleşik Krallığın bir bölge devletinin üssünü bahse konu maksatla kullanmasının bu derece kolay olmayacağını dile getirmek yanlış olmasa gerek.

4.3. EÜA'nın Vazgeçilmezliğine Dair Tarihsel Süreçte Öne Çıkan Gelişmeler

Türkiye'nin 1974'de gerçekleştirdiği Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında Adada sağlanan huzurun devam ettirilmesi amacıyla, Kuzey Kıbrıs Türk Federe Devleti'nde (KTFD) devamında KKTC'de askeri varlık bulundurmasından duyulan rahatsızlık sebebiyle dönemselsel olarak Adanın "askersizleştirilme"si gündeme gelmektedir. Birleşik Krallık, Kıbrıs'ta topluca bir askersizleştirmeye hiçbir dönem sıcak bakmamıştır. Çünkü Adanın askersizleştirilmesi durumunda, EÜA'nın varlığının sorgulanacak olması Birleşik Krallığın isteyeceği en son şey olmuştur. Nitekim 1979-1990 yılları arasında Birleşik Krallık Başbakanı olan Thatcher, "Kıbrıs sorunu çözüme kavuşsa dahi, adanın askersizleştirilmesini ve kendi üs topraklarının ve kullanmakta oldukları kolaylıkların ortadan kaldırılmasını hiçbir şart altında kabul etmeyecekleri"ni ifade etmiştir. Birleşik Krallık için 1960 Anlaşmalarının yani statükonun devamı arzu edilen bir husustur. Çünkü "askersizleştirme" konusu ele alındığında, anlaşmalar kapsamında sayısı az da olsa tarafların Adada asker bulundurma haklarının olması İngiltere'nin EÜA'yı meşrulaştırmasının bir aracı olmaktadır (Tamçelik, 2011).

Birleşik Krallık 1973'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) katılırken EÜA hariç tutulmuş, diğer bir ifadeyle EÜA, AET'nin bir parçası olmamıştır. GKRY 2004'te AB'ye katılırken de Birleşik Krallığın çekincesi sebebiyle EÜA hariç tutulmuş, yine Avrupa'nın bir parçası olmamıştır. EÜA'nın garanti altına alınması için GKRY, AB ile Katılım Anlaşması ve EÜA'nın varlığını koruyan anlaşma olmak üzere iki ayrı anlaşma imzalamıştır (Stergeiou, 2015; Constantinou and Richmond, 2005). Hiçbir suretle EÜA'nın AB'nin bir parçası yapılmayışına stratejik açıdan bakıldığında, Birleşik Krallığın EÜA'yı doğal-stratejik müttefik ABD için, AB'nin inisiyatifinde bulunmayacak şekilde daima ayrı bir yerde konumlandığını ifade etmek mümkündür (Keser, 2006). GKRY'nin Mayıs 2004'te AB'ye katılımından hemen önce, Nisan ayı içerisinde BM'nin hazırladığı ve özünde Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yeniden canlandırarak Kıbrıs Adasını bütün halinde AB'ye almayı hedefleyen Annan Planı, GKRY'de ve KKTC'de eş zamanlı olarak referanduma götürülmüş, planı GKRY reddederken, KKTC kabul etmiş, sonuçta Annan Planı yaşama geçirilememiştir. Birleşik Krallık, Annan Planının taraflarca kabul edilmesini teşvik etmek amacıyla, EÜA'nın 99 mil² alanından 45 mil²'sini "vazgeçilmiş bölgeler" adı altında, temelde EÜA'nın diğer mahallere ulaşım hakkını ve denizdeki sınırlarının değişmezliğini koruyarak yeniden canlanacak devlete devretme hususunu planın bir parçası olarak sunmuştur (Tamçelik, 2011; Stregiou, 2015). Öte yandan Birleşik Krallığın 2020'de AB'den ayrılışı (Brexit), EÜA'nın AB'nin bir parçası olmaması sebebiyle EÜA'ya dair herhangi bir değişiklik yaratmamıştır ("Foreign, education ministries reassure Cypriots over Brexit", 2020). EÜA'nın Avrupa'nın bir parçası olmaması ve EÜA sınırları içerisindeki kullanılmayacağı düşünülen toprakların devredilmesinin planlanması durumunu, Birleşik Krallığın hiçbir zaman ve koşulda EÜA'yı paylaşmak ve terk etmek gibi bir niyetinin olmadığı, aksine yerel halk ile ilişkilerini sağlamlaştırarak ve sorumluklarını azaltarak Adada kalıcı olmayı hedeflediği şeklinde yorumlamak mümkündür.

EÜA sınırları içinde yaşayan bölge insanının EÜA sınırlamaları sebebiyle taşınmaz mallarını değerlendiremeyişi ciddi bir sorun teşkil etmiştir. Nitekim 2006'da artan protestolar ve AB yargısına gitme ihtimali sebebiyle Avrupa Konseyi, Agrator Üssü civarında yaşayan halkın şikâyetlerine istinaden EÜA'da ikâmet eden halkın sorunlarına ilişkin bir rapor hazırlamış ve raporda bölge halkının şikâyetlerinde haklı olduğu sonucuna yer verilmiştir. 2014'de Birleşik Krallık, 1960 Anlaşmalarının EÜA ile ilgili hükümlerinde bölge halkı yararına bir takım esnetmeler yaparak EÜA'de yaşayan halka ait özel mülk alanlarının kullanımına dair bir yönetmelik hazırlamıştır. Buna göre EÜA'nın %78'inde (255 km²'lik alanının yaklaşık 200 km²'lik bölümü) GKRY vatandaşı, AB vatandaşı ya da bir üçüncü ülke vatandaşının bu bölgelerden toprak satın almasına, bölgedeki halkın topraklarını turizm, ticaret, sanayi, okul, spor, eğlence alanları inşasında kullanmasına izin verilmiştir (Stergiou, 2015; Güvenç, 2020; Atun, 2005). Bahse konu yönetmelik 2020'den itibaren yürürlüğe girmiştir ("Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan İngiltere'ye Kıbrıs tepkisi", 2020). Özetle Birleşik Krallık EÜA'nın üsler bölgesini elinde tutmaya devam ederken, bölge halkının protestolarının dünyada ses getirmesini önlemek için, halihazırda kullanmadığı ve gelecekte de kullanmayacağını değerlendirdiği egemenliği altındaki topraklar üzerinden tavizde bulunmayı çıkarlarına uygun bulmuştur.

4.4. EÜA'nın Doğu Akdeniz DYAS'daki Pozisyonu

2000'li yılların sonlarından itibaren hız kazanan, Doğu Akdeniz'de deniz yatağının altında keşfedilen doğal gazdan en çok payı alma mücadelesinde zemini oluşturan DYAS'dır. Bu çok yönlü mücadelede, konjonktüre göre değişik seviyelerde rol alan Birleşik Krallık, bölge dışı küresel bir aktör olarak görülmekle birlikte, aslında bir bölge aktörü olarak da değerlendirilebilir. Çünkü kuruluş anlaşmasında EÜA'nın karasularına sahip olduğu ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin karasuyunun bir kısmı olarak buraları talep etmeyeceği hükmüne bağlanmıştır. Bahse konu anlaşmada, EÜA'nın karasularının devamındaki kıta sahanlığına sahip olma durumuna dair bir ifade bulunmamaktadır (Millet Meclisi Kanun Tasarısı, Sayı: 387, (25. 12. 1961), 24-26, 54). (Harita 4)

Şekil 4: BEÜA ve DEÜA Karasuları

(Cyprus, United Kingdom, t.y.)

1960 Anlaşmaları esas alındığında Birleşik Krallık hukuken, Kıbrıs adasında deniz aşırı topraklarda egemen bir “devlet” gibi yönetilen kendine özgü bir oluşuma sahiptir ve bu oluşumun toprağı ve toprağın devamı olan karasuları mevcuttur. Bununla birlikte, EÜA’nın “klasik bir devlet” olmayışı, 1960 Anlaşmalarına göre EÜA’nın yalnızca askeri amaçlarla kullanılacağı ve karasularına sahip olduğu hükümleri bir arada değerlendirildiğinde, EÜA karasularının da sadece askeri maksatla kullanılabilceğı, anlaşmalarda geçmeyen kıta sahanlığı haklarının olamayacağı çünkü böyle bir hakkın sadece uluslararası hukuka göre devletlere ait olduğu yorumunu yapmak da mümkündür (Yiolitis, 2016). Birleşik Krallık bugüne kadar, EÜA’nın kıta sahanlığına sahip olduğuna dair ve GKRY’nin bölge ülkeleri ile DYA Anlaşmaları yapması hususunda kamuoyu önünde net bir görüş belirtmemiştir. GKRY’nin ilan ettiği Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ile ilgili olarak ise, 2014’de dönemin Birleşik Krallık Dış İşleri Bakanlığı sözcüsü, ülkesinin bahse konu MEB’i “Kıbrıs Cumhuriyeti” adı altında tanıdığını, kaynakların Kıbrıs’taki tüm toplumların yararı için araştırılması gerektiğini ifade etmiştir (Özgöker ve Çelik, 2016). Bununla birlikte Birleşik Krallık, konuyla doğrudan veya dolaylı bir şekilde bağlantılı olan bazı faaliyetlerde bulunmuş ve geleceğe ait niyetleri hakkında ipuçları vermiştir. Bu kapsamda Birleşik Krallığın yaptığı faaliyetlerden birisi, yaşama geçirilemeyen 2004 Annan Planı çerçevesinde EÜA topraklarının hatırı sayılır bir bölümünü GKRY’ye devredilmesi hususunda gündeme gelmiştir. Plana göre, EÜA’nın kara sınırları Birleşik Krallık ve GKRY tarafından atanacak iki kişi tarafından sınırlandırılırken, GKRY ile EÜA arasındaki deniz yan sınırları sadece Birleşik Krallık tarafından atanacak bir kişi tarafından belirlenecekti ve sonrasında uluslararası yargıya başvurma olanağı olmayacaktı. Birleşik Krallık, EÜA topraklarından vazgeçerken çok büyük olasılıkla geleceğe dönük hedefleri sebebiyle deniz sınırları konusunda aynı özveriyi göstermek taraftarı olmamıştır (Dodds vd., 2015). Bir diğer faaliyet, Birleşik Krallığa ait hidrografi ve oşinografi araştırma gemisi HMS Enterprise’in Şubat 2005’de BEÜA ve DEÜA arasında Limasol açıklarında araştırmalar yapmış olmasıdır. Bu duruma istinaden Birleşik Krallığın bölgedeki rezerv miktarını belirlemeyi müteakip yol haritasını netleştirmeyi hedeflediğini ifade etmek mümkündür. Çünkü rezerv büyüklüğünün, Birleşik Krallığın DYAS’a doğrudan dahil olmasına dolayısıyla karşılaşacağı risk ve tehditlere değip değmemesi önem arz etmektedir (Başeren, 2010). Üçüncü faaliyet, normalde Sardunya Adasında icra edilmesi planlanan sonradan yapılan bir değişiklikle 2011’de “Agrator Devleti”nin Birleşik Krallık ile birlikte topraklarında ve karasularında “Kıbrıs Aslanı” isminde, ilk kez her üç kuvvetin unsurlarının katılımıyla geniş çaplı bir amfibi tatbikat icra etmiş olmasıdır (“İngiltere, Kıbrıs'ta tatbikata hazırlanıyor”, 2011).

Özetle Birleşik Krallığın 1960 Anlaşmaları ile EÜA üzerinden elde ettiği kazanımlarını ve sessizliğini korumaya devam ederken, bölgede çok sayıda koşulun gerçekleşmesine veya gerçekleşmemesine bağlı olarak gelecekte EÜA’nın kıta sahanlığının olabileceğine dair bir anlayışa sahip olduğunu, bunu göz ardı etmediğı şeklinde bir değerlendirmede bulunmak mümkündür.

5. SONUÇLAR

Rus kültürünün geleneksel oyuncacı matruşka, orijini temsil eden en büyük figür yukarı doğru kaldırıldığında içinden daha küçük boyutta bir figür, o kaldırıldığında ondan daha küçük boyutta diğer bir figür ve figürler yukarı doru kaldırılmaya devam edildiğinde, ana figürün içerisinde iç içe yerleştirilmiş, görünüşte tek, ayrı ayrı olduklarında beş veya yedi figürden oluşan bir figürler dizisinden oluşmaktadır (“Matruşka bebekleri”, 2022). Matruşka örneğinden yola çıkıldığında, Birleşik Krallık ve ABD politikaları, Akdeniz, Doğu Akdeniz, Kıbrıs ve Egemen Üs Alanları (EÜA) matruşkası bu makalenin omurgasını oluşturmuştur.

1800’lü yılların başından itibaren “Megali İdea” çerçevesinde Yunanların Osmanlıya karşı isyanlarını destekleyen Birleşik Krallık, Kıbrıs’ı 1878’de ele geçirdikten sonra bu kez Megali İdea’nın bileşeni olan enosisi desteklememiştir. Çünkü, Birleşik Krallık Başbakanlarından Lord Palmerston'a ait "İngiltere'nin ebedi dostları ve düşmanları yoktur, değişmez çıkarları vardır" (“Lord Palmerston and the ‘civis Romanus sum’ principle”, 2015) sözü, Birleşik Krallığın Kıbrıs politikasının ana belirleyicisi olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında yeni hegemon ABD’nin, sadece Birleşik Krallığa özgü olmayan bahse konu uluslararası ilişkiler prensibi doğrultusunda bölge politikalarının belirleyen güç olması sebebiyle Birleşik Krallık, “en az sorumluluk, en çok yetki/fayda” mottosu paralelinde “Ada üzerinde egemenlikte ısrar etmeyerek, üs ile yetinme” politikasına yönelmek zorunda kalmıştır. Nitekim Birleşik Krallık, bağımlı “Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti”ne Adayı teslim ederken, “yenilginin zafere dönüştürülmesi”(Constantinou and Richmond, 2005) öyküsü içerisinde, “az ve öz” şeklinde tanımlanabilecek iki üs ve geçmişten beri kullana geldiği istihbarat birimleri üzerinde egemenlik sahibi olmuştur.

Birleşik Krallık vazgeçmeye niyetlense dahi ABD’nin vazgeçirmediği EÜA’nın isimlendirmesinde yer alan, hakimiyet ve hükümlanlık sözcükleri ile eşanlamlı “egemenlik” kelimesi, başka bir kanıt olmasa dahi makalenin argümanını kanıtlayan en önemli veridir. “Vazgeçilmez”liğin tarihi süreçteki diğer somut kanıtlarını ise şu şekilde sıralamak mümkündür: Birleşik Krallık politikacıları tarafından yapılan “üslerin hiçbir şekilde tartışma konusu yapılmaması”na ve “statükonun korunması”na ilişkin açıklamalar, Kıbrıs Cumhuriyeti kurulurken EÜA’ya ilişkin yapılan uzun pazarlık süreci, EÜA’nın kuruluş anlaşması ile garanti altına alınmış olması, Birleşik Krallığın EÜA’daki hak ve yetkilerinin, kısıtlardan ve sorumlulardan çok daha fazla olması, EÜA’nın varlığının sorgulanmasını tetikleyecek Adanın askersizleştirilmesi tartışmalarının Birleşik Krallık için arzu edilmeyen bir konu olması, EÜA’nın AB’nin bir parçası yapılmayı ve EÜA’yı yenileme/geliştirme projelerinin yürütülmesi. EÜA’nın vazgeçilmezliğini destekleyecek son bir husus ise, bu yapının hali hazırda sahip olduğu karasularının dünyadaki ve bölgedeki gelişmelere bağlı olarak gelecekte Birleşik Krallık tarafından kıta sahanlığı kavramına dönüştürülebileceğine dair şüphe içerikli değerlendirmedir.

Birleşik Krallık ve ABD ikilisi için EÜA vazgeçilmezdir ve kalıcıdır. Çünkü, dün, bugün ve yarın perspektifinde bölgede ve hinterlandında yapılan her tür harekâta ilişkin istihbarat ve hava gücü desteği,

ardından diğer destekleyici faaliyetler EÜA'lara istinaden, mesafenin yakınlığı sebebiyle kısa sürede, kesintisiz, düşük maliyetle ve en önemlisi ev sahibi ülke yaklaşımı dikkate alınmadan bağımsız/kontrolsüz bir şekilde yapılabilmektedir. Bahse konu devletlerin güç sahibi olduğu müddetçe çıkarları gereğince EÜA kazanımlarını devam ettirmesi beklenen bir durum iken, aksi bir gelişme ise sürpriz bir gelişme olacaktır.

KAYNAKLAR

- Abandoned Forgotten & Little Known Airfields in Europe. (2014). Erişim adresi: <https://www.forgottenairfields.com/airfield-kingsfield-63.html>
- ABD ve İngiltere, Kıbrıs'taki üslerden dünyayı izliyor. (2023). Erişim adresi: <https://www.halkinsesikibris.com/guney-den-haberler/abd-ve-ingiltere-kibristaki-uslerden-dunyayi-izliyor-h206765.html>
- Ağrotur ve Dikelya (2023) Erişim adresi: https://www.turkcewiki.org/wiki/A%C4%9Frotur_ve_Dikelya#/media/Dosya:Cyprus_SBAsInRed.png/
- Akalın, D. (2011). *Süveyş Kanalı (Açılışı ve Osmanlı Devleti'ne Etkisi 1854-1882)* [Doktora Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Akrotiri. (2023). Erişim adresi: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/akrotiri/>
- Atun, A. (2005). İngiliz Üslerinde baş ağrıtıcı gelişmeler. Erişim adresi: <https://www.ataatun.org/İngiliz+Üslerinde+baş+ağrıtıcı+gelişmeler>
- Atun, A. (2017). İngiltere Garantiler konusunda takiyye yapıyor. Erişim adresi: <http://soyledik.com/tr/makale/3630/ingiltere-garantiler-konusunda-takiyye-yapiyor--profdr-ata-atun.html>
- Balyemez, M. (2021). İngiltere'nin Doğu Akdeniz'deki İstihbarat Faaliyetlerine Kesitsel Bir Bakış (Kıbrıs, Orta Doğu ve Türkiye). *Prof. Dr. Bige Sükan'a Armağan, Cumhuriyet Tarihi Yazıları* içinde (ss. 369-401). Kömen Yayınları.
- Başeren, S. H. (2010). Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı. *Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi (SAREM)*. 129-184.
- British forces overseas posting: Dhekelia, Cyprus. (2013). Erişim adresi: <https://www.gov.uk/guidance/british-forces-overseas-posting-dhekelia-cyprus>
- British Forces overseas posting: RAF Akrotiri, Cyprus. (2013). Erişim adresi: <https://www.gov.uk/guidance/british-forces-overseas-posting-raf-akrotiri-cyprus>
- British forces overseas posting: Troodos, Cyprus. (2013). Erişim adresi: <https://www.gov.uk/guidance/british-forces-overseas-posting-troodos-cyprus>
- Constantinou, C. and Oliver R. (2005). The Long Mile of Empire: Power, *Legitimation and the UK Bases in Cyprus. Mediterranean Politics, 10*(1), 65–84.
- Cyprus, United Kingdom (t.y.) Erişim adresi: <https://sovereignlimits.com/boundaries/cyprus-united-kingdom-maritime>
- Dhekelia. (t.y.). Erişim adresi: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/dhekelia/>
- Dikerdem, M. (1977). *Ortadoğuda Devrim Yılları*. İstanbul Matbaası.

- Dodds, K, Rikke B.J. and Costas M. Constantinou. (2015). Signposts: Cyprus, UK and the Future of the SBAs. *The RUSI Journal*, 160(5), 36-45.
- Doğan, Z. (2019). Türkiye-ABD İlişkilerinin Temel Dinamikleri ve Stratejik İttifak Boyutu. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üni. İİBF Dergisi, 9 (2). 133-156.
- Episkopi Cantonment (2023). Erişim adresi: http://www.turkcewiki.org/wiki/Episkopi_Cantonment
- Foreign, education ministries reassure Cypriots over Brexit. (2020). Erişim adresi: <https://cyprus-mail.com/2020/01/31/foreign-education-ministries-reassure-cypriots-over-brexite/>
- Garanti Anlaşması (Zürich, 11 Şubat 1959). Erişim adresi: https://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-zurich_11-subat-1959_tr.mfa
- Ghez, J. (2011). Alliances in the 21st Century Implications for the US- European Partnership. RAND Corporation Occasional Paper.
- Güger, B. (2021). 1974'ten Bugüne Joe Biden'ın Kıbrıs Sicili. Doğu Akdeniz'de Rekabet: Savunma, Diplomasi, Enerji, (Ed.) Ş. Çarık. Halk Kitabevi.
- Güvenç, S. (2020). Andre Vitçek, Kıbrıs'taki İngiliz (NATO) üsleri ve unutulmuş bağımsızlık. Erişim adresi: <https://haber.sol.org.tr/yazar/andre-vitcek-kibristaki-ingiliz-nato-usleri-ve-unutulan-bagimsizlik-16649>
- Hadjipavlis, P. (2015). The Geopolitical Importance of the Eastern Mediterranean Airspace. *Eastern Mediterranean Geopolitical Review*, 1. 44-60.
- İrkiçatal, E. (2012). *İngiltere'nin Kıbrıs Politikası (1945-1960)*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- İngiltere, Kıbrıs'ta tatbikata hazırlanıyor. (2011). Erişim adresi: <https://www.denizhaber.net/ingiltere-kibrista-tatbikata-hazirlaniyor-haber-35114.htm>
- İsrail-Hamas Savaşı. (2023) Erişim adresi: <https://twitter.com/rusencenter/status/1723073826685141241?t=TcW3wEiRfA4Hgw6httvqDQ&s=08>
- İttifak Antlaşması (Zürich, 11 Şubat 1959). Erişim adresi: https://www.mfa.gov.tr/ittifak-antlasmasi-zurich_11-subat-1959_tr.mfa
- Kennard, M. (2023a). Revealed: America's Secret Military Deployment On British Cyprus. Erişim adresi: <https://www.declassifieduk.org/revealed-americas-secret-military-deployment-on-british-cyprus/>
- Kennard, M. (2023b). US Spies Have 'Wide Range' of Facilities on UK's Cyprus Base Near Gaza—and Share Material 'Daily' with Israel. Erişim adresi: <https://www.declassifieduk.org/u-s-spies-have-wide-range-of-facilities-on-uks-cyprus-bases-near-gaza-and-share-material-daily-with-israel/>
- Ker-Lindsay, J. (2007). A Difficult Transition to a New Relationship: Britain and Cyprus in the European Union. *Journal of Contemporary European Studies*, 15(2). 185–200.
- Keser, H. (2014). *11 Eylül Sonrası Dönem ve Değişen Yeni Dünya Düzeninde Stratejik Güvenlik Bağlamında Doğu Akdeniz'de İngiliz Üsleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atılım Üniversitesi.
- Keser, U. ve Ak, G. (2020). Tarih, Hukuk, Politika ve Aktörler. *Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'ta Strateji ve Güvenlik*. Hiperyayın.

- Keser, U. ve Akgün, S. (Ed.) (2015). Stratejik Güvenlik Bağlamında Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adasının Stratejik Pozisyonu Üzerine Bir Değerlendirme. *Casus Belli; Kıbrıs* içinde (ss.1-14). Kıbrıs-Akdeniz Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını.
- Keser, U. (2006). Kıbrıs'ın Stratejik Önemi Bağlamında Adada Askeri Faaliyetler ve İlgili Tarafların Askeri Gücü. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2(3). 114-147.
- Keser, U. (2019). Kıbrıs; Espiyonaj Ve İntelijans Üzerine Bir Değerlendirme. (Ed.) D. Güler, A. Yıldız ve İ. Savaş. *Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz* içinde (ss.38-68). TASAM Yayınları.
- Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri'ne dev yatırım (2011). Erişim adresi: <https://haberkibris.com/kibristaki-ingiliz-uslerine-dev-yatirim-1509-2021-11-28.html>
- Kılıç Yaşın, G. (2021). Doğu Akdeniz Krizinin Perde Arkası. (Ed.) Ş. Çarık. *Doğu Akdeniz'de Rekabet; Savunma, Diplomasi, Enerji* içinde (ss.141-166). Halk Kitabevi.
- Kurban, V., Ergün, O., Çümen, N. ve Gül, B. (2020). *Stratejik Paralaksın Doğduğu Noktada Türk ve Rus İlişkilerinin Geleceği: Kıbrıs ve Ötesi*. İksad Yayınevi.
- Lord Palmerston and the 'civis Romanus sum' principle. (2015). Erişim adresi: <https://history.blog.gov.uk/?s=There+isn%27t+Eternal+friends+and+enemies+of+England%2C+they+have+immutable+interests>
- Mamalı, B. (2014). Türkiye'yi Trodos Dağı'ndan dinliyorlar. Erişim adresi: <https://www.odatv4.com/analiz/turkiyeyi-trodos-dagindan-dinliyorlar-64066>
- Matruşka bebekleri neden iç içe geçmektedir?. (2022). Erişim adresi: <https://hukukidestek.net/matruska-bebekleri-neden-ic-ice-gecmektedir/>
- Millet Meclisi Kanun Tasarısı. Sayı: 387. 25 Aralık 1961.
- Özgöker, U. ve Çelik, H. (2016). Kıbrıs'ta Enerji Politikaları ve İngiltere "İlgisi". Yay. Haz. D. Türker Çelik. *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu, 11-13 Aralık 2014 / Gazimağusa, Bildiriler* içinde (ss. 531-550). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Stelya, N. (2021). İngiltere, Kıbrıs'taki üslerini yeniliyor. Erişim adresi: <https://www.gazeteduvar.com.tr/ingiltere-kibristaki-uslerini-yeniliyor-haber-1516389>
- Stergiou, A. (2015). The Exceptional Case of the British Military Bases on Cyprus. *Middle Eastern Studies*, 51(2). 285-300.
- Tamçelik, S. (2011). Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1). 1510-1539.
- Sonyel, Salahi R. (1978). İngiltere Dışişleri Bakanlığı Belgelerine Göre Osmanlı Padişahı Abdülhamit 48 Saat İçinde Kıbrısı İngilizlere Nasıl Kiraladı. *Bellekten*, 42(168). 725-744.
- Sozos-Christos, T. (2018). *British Military Bases in Cyprus: Law, History and Politics*. The 13th International Conference Of International Society for the Study of European Ideas (ISSEI).
- Treaty Concerning The Establishment of The Republic of Cyprus. Erişim adresi: https://www.mfa.gov.tr/kibris-cumhuriyeti_nin-kurulusuna-iliskin-temel-antlasma-_1960__ingilizce_.tr.mfa
- Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan İngiltere'ye Kıbrıs tepkisi. (2020). Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2020/06/12/turk-d-sisleri-bakanl-g-ndan-ingiltere-ye-k-br-s-tepkisi>

Viglietta, R. (1989). *The US Presence In The Mediterranean Sea As A Result of National Interests In The Area and NATO Involvement*. US Army War College Study Project.

Yiolitis, E. (2016). Back to base: what does Brexit mean for UK sovereign bases in Cyprus? Erişim adresi: <https://www.harneys.com/jurisdictions/cyprus/>